

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Ukrajinské separatistické oblasti
z perspektivy politické geografie**

Robin Hýbl

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Politologie

Studijní obor Mezinárodní vztahy – teritoriální studia

Bakalářská práce

Ukrajinské separatistické oblasti

z perspektivy politické geografie

Robin Hýbl

Vedoucí práce: PhDr. David Šanc, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů Fakulta filozofická Západočeské univerzity v
Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.
Plzeň, duben 2022

Zde bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Davidu Šancovi, Ph.D. za odborné vedení práce, podnětné rady a konzultace při jejím zpracování.

Obsah

Úvod.....	6
1. Teorie a vymezení pojmů	8
1. 1 Charakteristiky státu.....	8
1. 2 Kvazistáty a zhroutené státy	9
1. 3 Teorie politického secesionismu a iredentismu.....	10
2. Geografické, etnické a náboženské aspekty	11
2. 1 Geografické podmínky	11
2. 2 Etnické, národnostní a náboženské poměry	12
2. 3 Ekonomický a strategický význam východní Ukrajiny	15
3. Separatismus a válka na východní Ukrajině	17
4. Interní fungování separatistických republik.....	20
4. 1 Politicko-právní situace.....	20
4. 2 Vůdčí osobnosti separatistických republik.....	22
4. 3. Problematika uznání separatistických republik.....	24
5. Role zahraničních aktérů v ukrajinském konfliktu a jejich vztah k Donbasu.....	27
5. 1 Role a činnost Ruské federace v konfliktu.....	27
5. 2 Role USA a činnost NATO v konfliktu.....	30
5. 3 Role a činnost Evropské unie	31
Závěr.....	34
Seznam zdrojů	37
Přílohy a mapy	44
Resumé.....	45

Úvod

Dnešní Ukrajina patří mezi největší země Evropy a se svou polohou na historickém pomezí kulturních i náboženských vlivů se její území stalo dějištěm mnoha konfliktů a válek napříč celou historií. Tyto války byly často vyvolány snahou o samostatnost ukrajinského státu, nebo takovou snahu samy vyvolaly. Podobně je to i v současné občanské válce trvající od roku 2014. Kyjevská vláda, navazující na hodnoty a odkaz pramenící z „oranžové revoluce“, ale plně vzniklé až revolucí na Majdanu a sesazením předešlého prezidenta Viktora Janukovyče, prohlašuje, že jejím cílem je samostatnost a nezávislost na Rusku a jeho staletí trvajícím mocenském vlivu. Za cíl má i přiblížení a vstup do Evropské unie a NATO. Separatistická hnutí na východě a jihu země tuto vládu neuznávají a považují ji za loutkovou vládu západních mocností, rovněž ji obviňují z následování odkazu ukrajinského fašismu – banderismu. Konflikt se též týká diskriminace ruského jazyka na oficiální

a úřední úrovni. Nacionalismus a různé pohledy na vnímání národní identity zcela rozdělují ukrajinskou společnost a vedou v podstatě též k politickému a teritoriálnímu rozdělení země. Konflikt též značně ovlivňuje ukrajinskou ekonomickou situaci, neboť mnoho významných těžebních a výrobních průmyslových podniků se nachází na separatistickém území a z jejich činnosti ukrajinský stát nijak neprosperuje, spíše zisky slouží účelům proruského hnutí. Zároveň musí vláda v Kyjevě vydávat značný rozpočet na zbrojení a chod armády.

Cílem této práce je identifikovat hlavní geografické a politické determinanty, aspekty a vlivy, které mají svůj přímý i nepřímý podíl na vzniku separatistických států na východě země. Práce vysvětlí příčiny a důsledky snahy o separatismus ruského obyvatelstva na Ukrajině i to, proč se na východě Ukrajiny (doposud) neopakoval krymský scénář, tedy přičlenění Luhanské a Doněcké oblasti k Ruské federaci – to pomůže objasnit teorie kvazistátů, která bude celou prací prostupovat a podá náhled na míru suverenity separatistických republik. Hlavní část bude zaměřená na kontextuální objasnění událostí, které se v uplynulých letech na Ukrajině odehrávaly a v souvztažnosti

s geografickým rozpořením země měly zásadní vliv přímo na separatistické snahy a cíle Luhanské a Doněcké oblasti a také objasní příčiny, důvody a průběh občanské války. Na základě aktuálního dění a právě probíhajících událostí také závěrem poukáže na potenciální možnosti budoucího vývoje. Závěr práce shrne následující výzkumné otázky, které budou během práce zodpovězeny

a odůvodněny: „*Mají vliv na současný separatismus geografické, etnické a náboženské aspekty země?*“, „*Proč separatisté bojují za nezávislost na Ukrajině?*“, „*Jakou roli má v konfliktu Ruská*

Federace a další zahraniční aktéři?“, „Proč se na východě Ukrajiny doposud neopakoval krymský scénář?“.

Teoretická část bude pracovat s teorií kvazistátů, náhledem na slabé a rozpadlé státy v kontextu s možným zařazením Ukrajiny do některé z těchto kategorií a také teorií secese, která se dá na případu oddělení „Novoruska“ od Ukrajiny použít. Praktická část bude členěna do dalších kapitol. Jde o kapitolu, která aplikuje výše zmíněné teorie na separatistické republiky, následující kapitola se zabývá geografickými, etnickými a náboženskými aspekty země. Třetí kapitola přímo pojednává

o válce a separatismu na východní Ukrajině, čtvrtá kapitola shrnuje interní fungování Doněcké a Luhanské republiky a pátá analyzuje vměšování zahraničních aktérů do konfliktu. Práce bude čerpat převážně z odborných zdrojů týkajících se geopolitiky Ukrajiny, politického pozadí zmiňovaných událostí, jejich analýzy a náhledů na ně. Pro dosažení vysoké míry aktuality budou důležitým zdrojem též žurnalistické články, které na rozdíl od odborné literatury mohou bezprostředně reagovat na nový vývoj situace. Za účelem objektivity práce a obsáhlosti informací v ní budou použity prameny v českém, anglickém, ruském i ukrajinském jazyce. Vzhledem k současné epidemické situaci a proměnlivým státním omezením tvoří podstatnou část literatury internetové zdroje či zdroje, které je možné nalézt on-line.

1. Teorie a vymezení pojmů

Pro naplnění cílů práce je nutné určit a definovat důležité pojmy a teoretické přístupy, které se v práci objevují. Práce vychází z perspektivy politické geografie, jedná se o obor, který se zabývá studiem souvztažnosti politických procesů a geografického prostoru. Tato kapitola se věnuje klíčové terminologii politické geografie, jejímu výkladu a dalším teoretickým přístupům vedoucích k zodpovězení výzkumných otázek s odkazem na odborné zdroje. V dalších kapitolách je použito zde zmíněných faktů a teorií ke konkrétnímu aplikování na události, které vedly k ukrajinské krizi a k zodpovězení výzkumných otázek. Jednotlivým determinantům se věnují následující podkapitoly.

1. 1 Charakteristiky státu

Důležitým měřítkem práce a její metodiky, vedoucí k zodpovězení výzkumných otázek, je definice státu (potažmo kvazistátu). Můžeme říci, že základními prvky, kterými se svrchovaný stát vyznačuje, jsou vnitřní a vnější suverenita – tedy nezávislost státní moci uvnitř i vně státu. Suverénní stát je omezen pouze svrchovaností jiných států a mezinárodním právem. Svrchovanost je nejvyšší, neodvozená moc státu. Suverenita je klíčovým prvkem moderního, národního státu – tzv. státu vestfálského modelu. Její dělení na vnitřní a vnější má důležitý význam, neboť státní útvary mohou vznikat s omezenou či nepřítomnou jednou složkou svrchovanosti, nebo ji postupně ztrácet (Tichý 2012: 10).

Dalším neodlučitelným aspektem každého státu je teritorium. Za základní definici teritoria můžeme považovat, že teritorium je geograficky vyznačené území nárokové či zabrané osobami nebo institucí, tedy například státem, který je nejběžnějším příkladem územního celku (Storey 2011). Státní území je též možno popsat jako trojrozměrný prostor, který tvoří pevninské území na povrchu včetně vodních ploch, zahrnuje i prostor pod terénem a také vzdušný prostor nad územím státu. Na všech třech úrovních teritoria platí suverenita a moc svrchovaného státu zabírajícího dané území (Bílková 2015).

Obyvatelstvo, trvale obývajícím území státu, je jedním z hlavních determinantů pro politickou geografii, především jeho etnické, jazykové a náboženské složení hraje roli v této práci a v občanské válce na Ukrajině. Stejně tak hranice, tedy linie, vzájemně rozdělující určité teritoriální celky. Vnější hranice od sebe odděluje státy, vnitřní hranice rozděluje vnitrostátní celky – její význam spočívá zejména v oddělení regionů, v této práci se týká především hranic ukrajinského teritoria kontrolovaného vládou a separatistických oblastí.

1. 2 Kvazistáty a zhroutené státy

Pojem „kvazistát“ značí neobvyklou formu státního útvaru, která nespĺňuje základní charakteristiky státu, tedy se nějakým způsobem vymyká geopolitickému rozdělení prostoru na suverénní a závislá území (nespadá ani do jedné kategorie, či se dotýká obou). Kvazistátní celky jsou často označovány jako anomální politické jednotky či státy s přechodným statutem (Riegl 2010: 57).

Termín kvazistát tedy můžeme chápat jako státní či územní útvar, který má problémy s vnitřní či vnější suverenitou. S tím také souvisí pojem rozpadlých a rozpadajících se států (failed/failing states). Profesor Pål Kolstø, který se dlouhodobě věnuje problematice kvazistátů i ruskému a postsovětskému prostoru, zastává postoj, že pro útvary postrádající vnitřní suverenitu je vhodné použití termínu „failed state“ a pro mezinárodně neuznávané státy pojem „kvazistát“ (Kolstø 2006: 723).

Rozpadlé a zhroutené státy se též dají popsat jako entity, které postrádají určité aspekty státnosti. K rozpadnutí a zhroutení státu podle Roberta Rotberga vede (nebo se na něm může podílet) několik příčin, kterými jsou ekonomicky-sociální poměry, politické příčiny a ztráta legitimacy a důvěry vlády. Co se týče ekonomických faktorů, měřítkem může být životní úroveň a její úpadek. V rozpadající se země jsou většinou poznamenány kroky vlády, které finančně a sociálně privilegují určité vybrané (zpravidla úzké) skupiny nebo vrstvy společnosti. Politika má pochopitelně zásadní vliv na fungování či dysfunkce státu. Politické zastoupení rozpadajících se států se o rozpad většinou přičiňuje potlačováním institucí a nátlakem na ně, podřizováním úřadů, orgánů a soudů, které by měly být nezaujaté, autorizační režimu, ovládnutím represivních složek a podobně. Vláda, která podstupuje takovéto kroky, následně ztrácí legitimitu. Když pak ve státě nefungují instituce, bývá na lidech, aby se pokusili vzít právo a moc do vlastních rukou a ovládnout situaci. To vede k nepokojům, další stagnaci ekonomiky, nestabilitě a často i vzájemnému násilí. Podle závažnosti a kvantity selhávajících determinantů státní moci se také dá určit míra selhání státu a jeho režimu (Rotberg 2002: 127–140).

Zmíněné typy dysfunkcí státu vznikají jako následek oslabení suverénního státu, zejména z příčiny konfliktu. Mezi procesem rozpadání státu a vznikem nového „nezávislého“ kvazistátu lze hledat bezprostřední souvislosti. Politika „umělého“ vytváření a uznávání nových států také bývá cílem jiných aktérů, zejména světových mocností k prosazení vlastních cílů na daném teritoriu či k destabilizaci aktéra, který teritorium původně obýval. Zejména se tak stává v případech, kdy by

byly otevřený konflikt a použití přímé vojenské síly v plném měřítku z hlediska mezinárodního uspořádání nepřijatelné (Riegl 2010: 63).

V případě Ukrajiny, kde důsledkem politické nestability započal proces oslabování až rozpadání státu, vznikly na jejím teritoriu také dvě autonomní teritoriální entity s prvky kvazistátů – Doněcká lidová republika (dále DLR) a Luhanská lidová republika (dále LLR), často (zejména provýchodními zdroji) označovány jako jeden útvar – takzvané Novorusko (Новоросия), tento pojem odkazuje k historii hranic a teritoriality imperiálního Ruska (Kharybin 2019: 37). Podobné procesy vytvoření konfliktu, který oslabí jeden stát a dá vzniknout novému, proběhly v minulosti například při vzniku kosovského státu na úkor Jugoslávie či „osamostatnění“ Abcházie a Jižní Osetie v Gruzii. Důležitým politickým a diplomatickým krokem ze strany vnějších zahraničních aktérů je pak uznání, či neuznání těchto entit.

1. 3 Teorie politického secesionismu a iredentismu

Pojem secese, neboli rozdělení či oddělení (z latinského slova „secedere“) lze chápat v politické a politologické rovině jako oddělení či vystoupení z určitého uskupení, svazku, celku, například z federace, ze strany a podobně. Výstupem secesního hnutí tak může být dosažení určitých politických cílů, naplnění zájmu dané skupiny, dosažení zrovnoprávnění na vnitrostátní úrovni

a podobně, a to pod „výhružkou“ úplného opuštění společného celku, odštěpení se od státu či vyhlášení nezávislosti na něm. Secese se tedy dá interpretovat i jako separace určité skupiny (v případě této práce ji můžeme označit jako ruskou národnostní menšinu či jako obyvatele určité oblasti nebo více oblastí) od původního státního celku (Ukrajiny) s cílem utvořit celek nový, či v případě iredentistických snah splynout s jiným celkem (s Ruskem). Teoretické proudy secesionismu aplikují právo na sebeurčení a vysvětlují jej jako jeden ze základních pilířů separatistických a secesních snah. S tím může souviset i nacionalismus, který je většinou hnací silou národního sebeurčení

a touhy po vlastním národním státu (Rosůlek 2014: 19–22).

Iredentismus lze díky svému základu, který spočívá v oddělení se od určité původní struktury, označit jako součást secesionismu. Je možné ho definovat jako snahu o odštěpení území od stávajícího celku a jeho návrat k celku, který je zastoupením jeho politické moci považován za jeho právoplatného či původního vlastníka – ke státu, kterému území náleželo dříve. K tomu je nutná vnitřní politická vůle k oddělení se na straně separatistického území a vnější politický souhlas druhého státu oddělené území přijmout, na rozdíl od jednostranné secese, která je pouze vyhlášena

separatistickou strukturou, může se stát de facto suverénní, ale nepřijímá nad ní moc žádný silnější zahraniční stát jako garant jejího plnohodnotného odchodu ze strukturálního systému původní země (ibid. 2014: 29).

2. Geografické, etnické a náboženské aspekty

Ukrajina do dnešní doby trpí některými následky a komplikacemi dlouhé éry Sovětského svazu, jeho centralistické nadvlády i dozvuky příkoří, které provázely jeho rozpad a osamostatňování jednotlivých států v devadesátých letech minulého století. Na Ukrajině, která byla po celou historii křížovatkou západních, ruských i tureckých politických a filozofických vlivů, stejně tak jako místem střetu katolické víry s pravoslavnou a s islámem, jsou stále živé národnostní i náboženské problémy. To se v kontextu zeměpisné polohy a s ní souvisejících podmínek současného ukrajinského státu projevuje značnou nesourodostí a nestabilitou, podobně jako tomu bylo napříč historií.

2. 1 Geografické podmínky

Ukrajinský stát je de iure druhou největší zemí Evropy (kvůli záboru krymského poloostrova Ruskou federací (dále RF) v roce 2014 se stala následkem této územní ztráty de facto až třetí největší po RF a Francii). Svou rozlohou zabírá významnou část východní Evropy. Slovo „Ukrajina“ je nejspíše odvozeno z protoruského či protoslovanského „okraj“ – zřejmě tedy už od počátku užívání tohoto názvu značilo území Ukrajiny okrajovou oblast nebo hranici Rusí a dalších kulturních okruhů. I v dnešní době můžeme mluvit o krajní hranici ruského vlivu v Evropě (nutno podotknout, že historická Ukrajina sahala dále na západ, do částí současného Polska). Soudobá Ukrajina na západě hraničí s Polskem, Maďarskem a Slovenskem, na severu s Běloruskem, nejdelší ukrajinská hranice je s RF, ta začíná nedaleko od hlavního města Kyjev severovýchodním směrem, táhne se po celém východě až k Azovskému moři. Po ruské anexi poloostrova Krym v roce 2014 hraničí s RF i na jihu. Na jihozápadě Ukrajina také hraničí s Rumunskem a Moldavskou republikou a její separatistickou oblastí, takzvaným Podněstřím, kde je přítomná nepočtená ruská vojenská posádka. Čtyři z těchto sousedů jsou členy Severoatlantické aliance (dále NATO), Moldavsko má sice v ústavě ukotvenou neutralitu, ale s NATO udržuje vřelé vztahy (CIA 2022a).

Vyjma Karpat na západě a pobřeží na jihu má celé ukrajinské teritorium převážně rovný a málo členitý terén, který skýtá ekonomické výhody jako velmi úrodnou půdu (která zabírá přes 71 % území) a bohatá naleziště uhlí, železa a dalších nerostných surovin (CIA 2022b), ale i

bezpečnostní hrozbu v podobě snadného a rychlého přístupu a postupu nepřítele v případě napadení. Této otevřenosti a schůdnosti prostoru v minulosti efektivně využila celá řada vnějších nepřátel včetně Mongolů, Francie a Německa. Největší naleziště uhlí na Ukrajině a zároveň čtvrté největší evropské uhelné naleziště a závody na zpracování oceli se nacházejí na východě země – v oblastech kontrolovaných separatisty (Güler 2021: 9).

Ukrajina nemá nouzi o pitnou vodu, tu zajišťují velké řeky jako Dněpr a Dněstr. Na východě skrze Luhanskou a Doněckou oblast protéká řeka Milus. Kromě příznivého vlivu na úrodnost zemědělské půdy umožňují velké toky též říční dopravu. Kvůli množství řek je v zemi i mnoho mostů, které mohou mít strategický význam.

Mapa č. 1. Geografická poloha a administrativní členění Doněcké a Luhanské oblasti. Zdroje: (<http://www.infoukes.com/ukremb/slideshow/luhansk-desc.htm>, <http://www.infoukes.com/ukremb/slideshow/donetsk-desc.htm>, 10. 3. 2022).

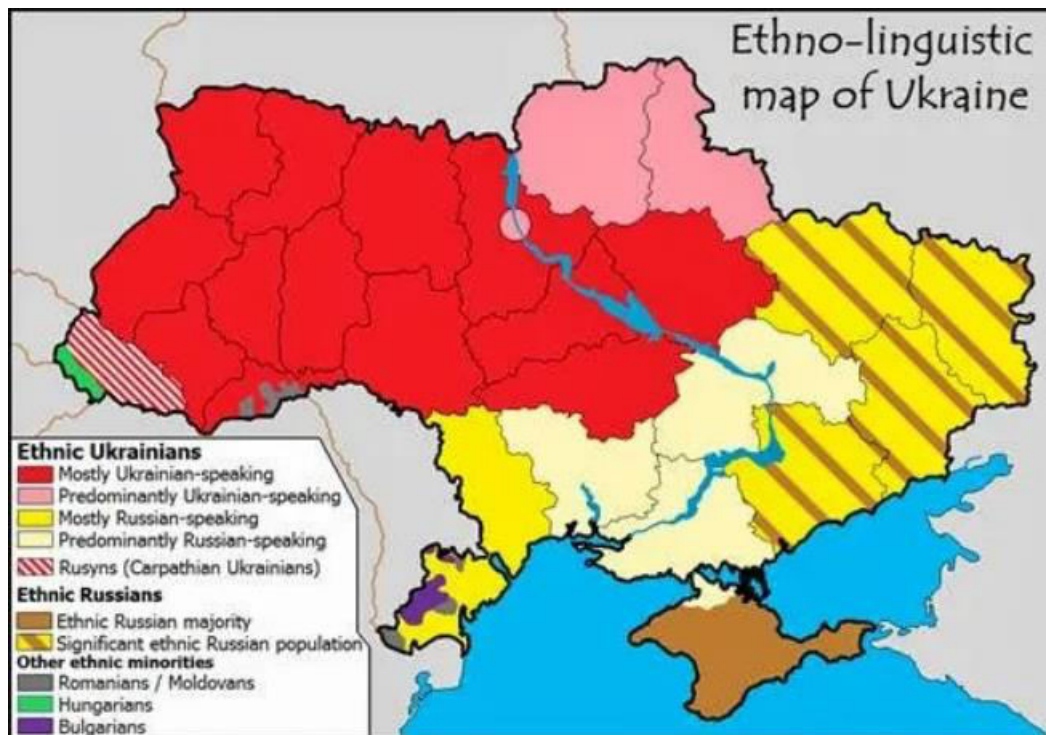
2. 2 Etnické, národnostní a náboženské poměry

Etnické složení ukrajinského obyvatelstva je značně nesourodé a heterogenní. Centrální Ukrajinu obývá majoritně slovanské obyvatelstvo hlásící se převážně k ukrajinské národnosti a hovořící primárně ukrajinským jazykem. Dominantním vyznáním Ukrajinců je, tak jako po celé Ukrajině, pravoslavné křesťanství. Ukrajinu však obývá značné množství etnických menšin usídlených spíše na okrajích v pohraničních regionech. Na západě v údolích Karpat je značná

populace Rusínů. V regionu Lvova žije mnoho Poláků – katolíků, mezi radikálnějšími ukrajinskými Poláky zaznívá iredentistická rétorika se snahou připojení Lvova k Polsku. Na krymském poloostrově

a kolem černomořského pobřeží žijí menšiny Tatarů. Ti majoritně vyznávají islám a mají vlastní jazyk podobný tomu tureckému.

Nejpočetnější národnostní minoritou Ukrajiny jsou etničtí Rusové, ti na Krymu a v některých východních oblastech tvoří dokonce většinu populace.

Mapa č. 2. Etnicko-jazyková mapa Ukrajiny. Zdroj: <https://i0.wp.com/medzicas.sk/wp-content/uploads/2014/09/Ukraine-map.jpg>, 2. 3. 2022).

S Ukrajinci sdílí Rusové kromě velké části společné historie i slovanský původ a dominantně pravoslavné vyznání. Většina obyvatel Ukrajiny přináleží k farnostem Ukrajinské pravoslavné církve moskevského patriarchátu pod správou kyjevského metropolity Onufrije, a to ať už se jedná o populaci hlásící se k ukrajinské, nebo k ruské národnosti. Po nacionalistické revoluci na Majdanu se však začalo na Ukrajině intenzivně usilovat o segregaci církve od té ruské a její zestátnění.

S pozicí moskevského patriarchátu se vládním okruhům nepodařilo vypořádat, poté byla však s požehnáním konstantinopolského patriarchátu vytvořena analogicky nová národní církev Ukrajiny, té se ale zatím nepodařilo získat dominantní pozici ve společnosti (Proglas 2019).

Nejpočetnější menšina hovoří rusky. Ruský jazyk byl centrálním a úředním jazykem SSSR. Nyní je ale jediným úředním jazykem Ukrajiny jazyk ukrajinský, ve kterém musí probíhat veškerá výuka ve školách, komunikace na úřadech a ve veřejné sféře. Ruská populace tento krok pojala jako diskriminační a ofenzivní vůči jejich národnosti, což způsobilo a dodnes působí výrazný rozkol. Jazyková problematika se začala ve veřejné diskuzi s intenzitou projevovat v kontextu s takzvanou „oranžovou revolucí“ v roce 2004. Při ní se národnostní a jazyková odlišnost stala jedním z nejvýznamnějších témat. Objevily se názory a plány o postavení jazyků menšin ve veřejném životě mimo zákon, což mělo vést k budování nové identity nezávislého ukrajinského státu a národa. Roku 2012 byl vládou prezidenta Viktora Janukovyče přijat zákon o regionálních jazycích, který obsahoval ukotvení role takzvaného regionálního jazyka, což prakticky znamenalo, že jazyk, který alespoň 10 % obyvatelstva v daném regionu považuje za mateřský, je vedle ukrajinského jazyka též oficiálním jazykem pro danou oblast. S tímto uspořádáním byly menšinové národy včetně Rusů a dalších rusky hovořících etnik spokojeny, nicméně v kontextu s revolucí na Majdanu a sesazením prezidenta Janukovyče se začala jazyková tematika opět řešit a tentokrát s protiruským podtónem. To vedlo k tomu, že roku 2014 ukrajinský ústavní soud shledal zmíněný zákon z roku 2012 protiústavní. Následně byl zrušen a nahrazen více nacionalistickými zákony stavící jazyky menšin do pozadí (Baranovskaya 2018). Porevoluční prezident Petro Porošenko podepsal v květnu 2019 zákon „O zajištění fungování ukrajinského jazyka jako státního jazyka“, který definitivně stanovil povinnost používání ukrajinštiny jako jediného jazyka ve veřejné sféře, vzdělávacích institucích, kultuře a médiích. Za soustavné porušování tohoto zákona byly zavedeny právní sankce (TASS 2019).

NAJVEČÍ GRADOVI U UKRAJINI

GRAD	OBLAST	POPULACIJA	GRAD	OBLAST	POPULACIJA
1. KIJEV	KIJEV	2.786.518	11. LUGANSK	LUGANSKA OBLAST	470.152
2. HARKOV	HARKOVSKA OBLAST	1.440.676	12. MAKEJEVKA	DONJEČKA OBLAST	398.058
3. ODESA	ODEŠKA OBLAST	1.003.705	13. SEVASTOPOLJ	SEVASTOPOLJ	380.301
4. DNJEPAR	DNJEPROPETROVSKA OBLAST	1.000.612	14. VINICA	VINIČKA OBLAST	369.200
5. DONJECK	DONJEČKA OBLAST	977.257	15. SIMFEROPOLJ	KRIM	359.551
6. ZAPOROŽJE	ZAPOROŠKA OBLAST	776.918	16. HERSON	HERSONSKA OBLAST	340.525
7. LAVOV	LAVOVSKA OBLAST	758.351	17. POLTAVA	POLTAVSKA OBLAST	298.492
8. KRIVI ROG	DNJEPROPETROVSKA OBLAST	670.068	18. ČERNIGOV	ČERNIGOVSKA OBLAST	296.896
9. MIKOLAJEV	MIKOLAJIVSKA OBLAST	499.659	19. ČERKASI	ČERKAŠKA OBLAST	287.591
10. MARIJUPOLJ	DONJEČKA OBLAST	489.702	20. SUMI	SUMSKA OBLAST	272.899

Mapa č. 3. Významná část obyvatel Ukrajiny žije ve velkých městech v centrální a východní části země, kde je velké zastoupení Rusů. Zdroj: <https://www.srbijadanas.com/ukrajina/vesti/najveci-gradovi-u-ukrajini-evo-koje-je-ruska-vojska-zauzela-koji-su-jos-uvek-pod-opsadom-mapa-2022-03-04?fbclid=IwAR0c1jPp7Tsbp2Wr2Gc8Jy7h2cLTzTj1B6X1jLGzhQsATpC51YpE1-vyrgc>, 8. 3. 2022).

2.3 Ekonomický a strategický význam východní Ukrajiny

Díky rozvinutému průmyslu produkovala oblast Donbasu 20 % ukrajinského hrubého domácího produktu (Güler 2021: 9). Mezi značnou částí ukrajinské populace panuje prozápadní a pronijní nálada. Po přiblížení západním politikám zatoužili především Kyjevané, což vedle řady dalších faktorů spustilo protesty, demonstrace a nakonec až revoluci na majdanském náměstí. Ve východních oblastech a na Krymu je však situace výrazně jiná a etnicky ruská, rusky hovořící většina tamní populace je ve vztahu k západnímu světu velmi zdrženlivá a panují spíše proruské názory (také separatistické a iredentistické tendence s nadějí připojení se k RF). Mezi velkou částí starších Rusů žijících na Ukrajině převažují dokonce prosovětské, prokomunistické nálady a levicově a sociálně orientované hodnoty starého ražení, odkazující na sovětský režim konce osmdesátých let i bídu a nestabilitu provázející rozpad Sovětského svazu v letech devadesátých.

Složení obyvatelstva východu Ukrajiny, tedy separatistických útvarů, je značně více homogenní ve všech ohledech, než zbytek země. Nejen v otázce národnostní a jazykové, ale i v politických preferencích a hodnotové orientaci je mimořádně blízké ruskému – slovanskému obyvatelstvu RF. Nezanedbatelný význam pro ukrajinskou i ruskou stranu má i populace a její počet. V Doněcké oblasti, podle oficiálních odhadů ukrajinského státního statistického úřadu, v nedávné době žilo přes 4,1 milionů lidí (Derzhavna sluzhba statistiki Ukraini 2021: 15) a v Luhanské oblasti přes 2,12 milionů (ibid.: 28). Lidský potenciál těchto dvou oblastí, který dohromady činí téměř šest a čtvrt milionu obyvatel (čísla se podle různých zdrojů pohybují mezi 6 a 8 miliony), se tak vyrovná populaci menšího evropského státu.

3. Separatismus a válka na východní Ukrajině

Na konflikt mezi ukrajinskou vládou a proruskými separatisty na východě Ukrajiny, trvající již osmým rokem (2014 – 2022), se dá nahlížet z mnoha perspektiv. Rozdílné názory zaznávají nejen ze západu - na půdě NATO a Evropské unie (dále EU), ale též v Moskvě, kde ani zástupci těchto stran mezi sebou navzájem nemají zcela jednotný pohled na věc, nedá se říci ani to, že by se na postupu plně shodovali se stranami konfliktu, které podporují, tedy s vládou Ukrajiny ze strany západních aktérů a se separatisty ze strany Kremlu. Vzniklá situace by se bez přílišné nadsázky dala popsat až jako globální informační válka mezi světovými mocnostmi. Tato kapitola v zájmu objektivitvy vychází ze zdrojů a názorů všech zúčastněných i zainteresovaných stran, tedy bloku EU a NATO, vlády Ukrajiny, separatistických republik i RF, přičemž se kromě naplnění cíle práce také objasňuje zájmy a postoje jednotlivých aktérů.

Počátek masového odporu proti prezidentu Janukovyčovi nastal roku 2013 na summitu EU ve Vilniusu, hlavním městě Litvy, kde se mimo jiné jednalo i o přistoupení Ukrajiny k takzvané asociační dohodě s EU. Po řadě jednání, a i přes argumentaci zástupců EU, Viktor Janukovyč odmítl asociační dohody podepsat. Janukovyč zrušil i naplánovanou tiskovou konferenci, pouze sdělil, že Ukrajina stojí o seriózní prohlubování vztahů s EU, ale že je třeba dořešit tuto záležitost i s RF, jejíž ekonomika je s tou ukrajinskou silně provázaná, a podpis dohody by způsobil zmatek, škody a problémy v celní politice mezi EU, Ukrajinou a Ruskem. Tvrdil, že asociační dohoda bude podepsána, ale někdy později. Sdělil, že ještě není vhodná doba (Shuklinov 2013).

Eurocentrické, nacionalistické, prozápadní a liberální politické kruhy na Ukrajině odmítnutí asociační dohody a postoj Viktora Janukovyče pobouřil a strhla se intenzivní vlna protestů. Zástupci EU protesty podporovali a z evropské i domácí půdy se začaly ozývat pochybnosti o legitimitě vlády prezidenta Janukovyče, o přílišném ruském vlivu a politickém intervencionalismu Moskvy. K nejintenzivnějším nepokojům, protestům a demonstracím docházelo na Majdanu – Náměstí Nezávislosti v hlavním městě Kyjevě. Protestní akce byly nejprve poklidné, umírněné a obešly se bez vážnějších problémů. Když se však situace neměnila, začali se demonstranti radikalizovat. Varovali, že pokud se Viktor Janukovyč nevzdá své funkce prezidenta, bude davem svržen. Zintenzivňovaly se zásahy policie i dalších složek integrovaného záchranného systému a rostla míra použitého násilí policie proti davu i protestujících proti policii. Nakonec se demonstrace a snaha policejních sborů „euromajdan“ rozehnat změnily v otevřený boj, kde se na obou stranách střídalo, což se neobešlo beze ztrát na životech (Khmelko – Pereguda 2014: 229–230). Prozápadní média tvrdí, že začaly střílet speciální složky policie tzv. „Berkut“ do davu, tehdejší provládní zdroje vinily demonstranty. Podle ruského narativu byly na místě provokatéři z řad zahraničních

tajných služeb, kteří obě strany vzájemně poštvávali a ze strategických míst na střechách domů stříleli do davu i do příslušníků bezpečnostních složek, aby konflikt vyescalovali (Schwartz 2018).

Situace se stala tak násilnou a neudržitelnou, že prezident Janukovyč byl v obavách o svůj život a bezpečí nucen uprchnout do Ruska (Milenkovičová 2014). To de facto znamenalo pád jeho režimu a úspěch státního převratu. Nejprve se v kontextu těchto událostí a eskalující situace začala bouřit autonomní republika Krym, jejíž majoritně ruská populace nesouhlasila se svržením prezidenta a novou vládou a cítila se jí ohrožena. Politické zastoupení Krymu se jednostranně rozhodlo uspořádat referendum o odstupu z Ukrajiny a připojení poloostrova k RF. 16. března 2014 referendum za dohledu vojenské posádky RF na Krymu proběhlo. Jeho výsledek byl zcela jednoznačný. Z 85 % zúčastněných voličů 96 % hlasovalo pro. Přítomnost ozbrojených sil RF zajistila, že pro separatisty a jejich cíle vše proběhlo poklidně, politický záměr byl naplněn a Rusko se rozhodlo anexi schválit a přijalo tak dva nové subjekty federace – republiku Krym a federální město Sevastopol (Bílková 2014: 1–2).

Povzbuzeny úspěšným průběhem krymských událostí a znepokojeni pro ně nepříznivým vývojem v ukrajinské politice a jazykových otázkách se proruské a separatistické okruhy v jihovýchodních oblastech Ukrajiny rozhodly následovat příklad Krymu a též vyhlásit samostatnost na Ukrajině. Střetly se se dvěma zásadními problémy – jelikož separatistické oblasti nedisponovaly ústavní autonomií jako krymská republika, RF je neuznala a nepřijala. Ukrajinská strana nechtěla dopustit další rozpad země a ztráty území, tak vyhlásila separatistické snahy za terorismus a rozhodla se pro vojenské řešení. Jižní a jihovýchodní povstalecká jádra ve veledůležitých přístavních městech jako Oděsa, nebo Mariupol byla rychle a efektivně potlačena ukrajinskou armádou i nacionalistickými paramilitárními milicemi, které se začaly v reakci na vyostřování rusko-ukrajinského konfliktu vytvářet. Odpor poblíž ruských hranic na východě v Doněcké a Luhanské oblasti, kde byly separatisty vyhlášeny „lidové republiky“, však ukrajinská armáda již nebyla schopná v plné míře překonat, a tak po sérii větších i menších bojů a potyček se ztrátami na obou stranách vyvstaly dvě samozvané autonomní republiky zaujímající území v okolí měst Luhansk a Doněck (Euractiv 2014).

Mapa č. 4. Doněcká lidová republika a Luhanská lidová republika v poměru k Doněcké a Luhanské oblasti.
(zdroj: <https://www.ft.com/content/9f27da90-7b3f-11e4-87d4-00144feabdc0>, 2. 3. 2022).

4. Interní fungování separatistických republik

Tato kapitola se věnuje internímu politickému, právnímu, sociálnímu i ekonomickému fungování v de facto nezávislé DLR a LLR, jejím vůdcům – hlavám státu – i vojenským představitelům, ústavním zákonům, které ukotvují jejich vymezení se a oddělení od Ukrajiny, samostatnost, státnost a zákonnost. Kapitola se také věnuje vztahu interní politiky lidových separatistických republik s politikou RF v kontextu vyhlášení nezávislosti, občanské války a snahy vymanit se z Ukrajinského státního zřízení a odolat vojenskému nátlaku.

4. 1 Politicko-právní situace

Oba samozvaně nezávislé kvazistátní útvary disponují vlastní ústavou, která je sepsána moderním způsobem, korespondujícím s právními dokumenty a ústavami jinde po světě. Ústavy DLR i LLR vykazují velikou míru podobnosti. To je však pochopitelný jev, neboť oba státy vznikly za stejných podmínek a v mnohých spektrech jejich administrativa splývá. Proto se o nich často mluví jako o jednom útvaru, takzvaném „Novorusku“.

Prvním odstavcem svých ústav vymezuje Doněck i Luhansk, že jejich republiky jsou demokratické, právní a sociální státy a že území každé republiky je jednotné a nedělitelné (Konstituciya Donetskoy Narodnoy Respubliki 2014, Konstituciya Luganskoy Narodnoy Respubliki 2014). Druhý odstavec obou ústav velmi podobně definuje vymezení státní moci. Ústavní zákony uvádějí, že zdrojem moci je lid, tuto moc vykonává přímo i skrze zastupitelské orgány a místní samosprávu. „Nejvyšším přímým vyjádřením moci a projevem vůle lidu jsou referendum a svobodné volby.“ (ibid.). Další články ústav uvádějí dodržování lidských práv a svobod, které jsou ukotveny přímo v ústavě, na rozdíl například od českého právního systému, jehož listina základních práv a svobod je až druhým ústavním zákonem po ústavě samotné. Dále ústavy zaručují vytváření důstojných podmínek pro život, blahobyt a morální i duchovní hodnoty. V republikách jsou chráněny práce, zdraví, rodina a její celistvost, otcovství, mateřství i dětství. Jsou též garantovány sociální záruky nemocným, postiženým a starým lidem (ibid.). Ústavy uznávají a chrání soukromé a osobní vlastnictví i možnost svobodného a tržního nakládání s ním, ale mají velmi specifický postoj k vlastnictví a nakládání s půdou a pozemky. Pátý článek ústavy LLR obsahuje proklamaci, že „V LLR je prodej pozemků zakázán.“ (Konstituciya Luganskoy Narodnoy Respubliki 2014). Doněcká ústava obsahuje podobné tvrzení, avšak na rozdíl od jasně rigidního zákazu prodeje půdy

v LLR je uvedeno ve značně flexibilnější formulaci: „Půda a další přírodní zdroje v DLR jsou využívány a chráněny jako základ života a činnosti lidu. Využívání a ochrana půdy a dalších přírodních zdrojů, jenž se nachází na území DLR, jsou prováděny v souladu s legislativou DLR.“ (Konstituciya Donetskoy Narodnoy Respubliki 2014). Státními jazyky v obou republikách jsou ruský i ukrajinský jazyk (ibid., Konstituciya Luganskoy Narodnoy Respubliki 2014).

Za zmínku stojí i politické a volební procesy v separatistických republikách a síla a význam politické vůle lidu Donbasu pro Rusko. RF během několika uplynulých let udělila více než 750 tisícům obyvatelům separatistických oblastí ruské pasy, tedy právoplatné ruské občanství, které s sebou teoreticky nese veškeré sociální zabezpečení i možnost volit (Hájek 2022). Této možnosti a možnosti dopravit se k volebním místnostem na území Ruska přidělenými dopravními prostředky, jako jsou vlaky a autobusy, se lidé rozhodli ve velkých počtech využít a voleb do státní dumy se zúčastnit – občanů z DLR hlasovalo více než 150 tisíc. Podle serveru DW.com mohli obyvatelé separatistických států volit i on-line skrze portál veřejných služeb, což s sebou, tak jako každá korespondenční či distanční volba, nese určité příkoří a nařčení z možných manipulací. Z tohoto kroku každopádně těžila především ruská vládní strana „Jednotné Rusko“ (Единая Россия), kterou se většina ukrajinských separatistů rozhodla volit (Baranovskaya 2021, Ria Novosti 2021).

Aby dostály demokratičnosti ukotvené v ústavě, samotné separatistické republiky též organizují vlastní volby a každá z nich disponuje svou vlastní strukturovanou vládou. V separatistických státech a jejich interních volbách též působí politické strany a frakce a je tedy možno mluvit o vnitřní politické konkurenci. V narativu kritiků režimu se jedná o umělou opozici mající za cíl působit dojem plurality a demokratičnosti. Nejvyšší pozornost a význam mají v obou kvazistátech prezidentské volby, při kterých je vybrán nejvyšší politický představitel země. Prvními vůdci v roce 2014 se staly s drtivou většinou odevzdaných hlasů v LLR Igor Plotinckij (Luganskaya Narodnaya Respublika, oficialniy sajt 2014) a v DLR Alexandr Zacharčenko (Oficialniy sajt press-centra Pravitelstva i Verchnogo Soveta DNR 2014). Současnými hlavami států jsou Leonid Pasečnik za LLR a Denis Pušilin za DLR. EU prohlásila, že autorita separatistických republik je nelegitimní a výsledky jejich voleb uznávat nebude (Interfax-Ukraine 2014).

Výsledky prezidentských voleb 2014 v DLR

Kandidáti:	počet hlasů:	v procentech:
A. Zacharčenko	765340	78,93 %
A. Kofman	111024	11,45 %
J. Sivoněňko	93280	9,62 %

Výsledky prezidentských voleb 2014 v LLR

Kandidáti:	počet hlasů:	v procentech:
I. Plotnickij	<i>zdroj neuvádí</i>	63,08 %
O. Akimov	<i>zdroj neuvádí</i>	15,12 %
V. Pener	<i>zdroj neuvádí</i>	10,08 %
L. Ajrapetjan	<i>zdroj neuvádí</i>	7,28 %

Příloha č. 1. Pluralita, kandidáti a výsledky voleb v separatistických režimech. Vlastnoručně zpracovaná tabulka, zdroje: <https://web.archive.org/web/20141104053933/http://dnr.today/news/cik-dnr-oglasil-itogovye-cifry-rezultatov-vyborov-2-noyabrya/>, <https://archive.ph/20141103192620/http://lugansk-online.info/news/na-vyborah-v-lnr-bolshinstvo-golosov-nabrali-igor-plotnitskii-i-obshchestvennoe-dvizhenie-mir-luganshchine>, 19. 3. 2022) poznámka: Procentuální součty nemusejí nutně vycházet, neboť ne všechny odevzdané hlasy byly platné.

I ukrajinská vláda během konfliktu pořádala volby v částech Doněcké a Luhanské oblasti, které měla pod kontrolou, obě strany umožnily jejich klidný průběh. V obcích, které se nachází pod kontrolou separatistů a jejich vojsk, ukrajinská strana již volební místnosti a své volby neprovozuje (Demidov 2021).

4. 2 Vůdčí osobnosti separatistických republik

Vzhledem ke skutečnosti, že separatistické republiky vznikly v kontextu občanské války, většina jejich politických činitelů a představitelů má rovněž pestrou vojenskou minulost a často i vyšší hodnosti z armády a dalších ozbrojených složek SSSR, Ukrajiny, či RF. Někteří představitelé republik získali svůj post ve volbách, jiní ve funkci své předchůdce vystřídali za jiných okolností, některé takové změny proběhly takzvaně za zavřenými dveřmi, náhle a za ne zcela objasněných okolností, kdy se hovoří i o vnitrostátním puči. Nejedna politický a vojenský separatistický představitel zemřel během atentátu nebo při bojové činnosti. Tato část práce poskytne chronologický přehled lídrů separatistických republik a to, jak se dostali k moci, jak ve funkci působili, případně kdo, proč a jak je nahradil. Popíše novoruské vůdce a významné velitele, jejich

činy,

zásluhy

a vazby na RF.

Po jednostranném vyhlášení nezávislosti DLR jmenovala její nejvyšší rada na post premiéra Alexandra Borodaje. Borodaj je osobou, kterou obklopuje množství nezodpovězených otázek v jeho vztahu a napojení na ruskou vládu. Po anexi Krymu působil jako poradce krymského gubernátora Sergeje Aksynova, spekuluje se o jeho příslušnosti k FSB (Federální služba bezpečnosti RF) a významné roli při anexi Krymu (Delany 2014). Alexandr Borodaj se nicméně stal cílem zahraniční kritiky. Je totiž ruským občanem a mediální i političtí představitelé ze západu poukazovali na to, že samostatné separatistické republiky vládne Rus s vazbami na Kreml. Nejspíše proto se rozhodl Borodaj rezignovat a navrátit se do Ruska. V současné době působí jako poslanec státní dumy Ruské federace (Mayorov 2022).

Ve funkci jej nahradil Alexandr Zacharčenko (Miller 2014). Ten byl původně občanem Ukrajiny a stal se „válečným hrdinou“ v prvotních bojích s kyjevským režimem při ustavování povstalecké republiky. Již před přijetím funkce předsedy vlády vykonával prezidentskou funkci v DLR. Byl přítomný a aktivní při vyjednávání takzvaných Minských dohod mezi Ruskem, separatisty a Ukrajinou (BBC 2014). Akumulací obou nejvyšších postů výkonné moci se stal nezpochybnitelnou autoritou DLR a to až do své smrti 31. srpna 2018, kdy byl zabit při atentátu. Atentát měla s nejvyšší pravděpodobností na svědomí speciální služba Ukrajiny, hovoří se ale i o vraždě ze strany vnitřních politických konkurentů v DLR (Economist Intelligence 2018). Novou hlavou byl zvolen doposud úřadující Denis Vladimirovič Pušilin, jeden z vůdců a organizátorů iniciativy, která se zasloužila o referendum o oddělení Donbasu od Ukrajiny a vyhlášení nezávislosti (Glava Donetskoy Narodnoy Respubliki Denis Pushilin, nedatováno).

Původní prezidentské volby z roku 2014 v LLR vyhrál Igor Venediktovič Plotnickij, vysloužilý armádní major ze sovětské éry. Ten bez výrazných komplikací působil ve své funkci téměř do konce roku 2017. 24. listopadu Leonid Pasečnik, tehdejší ministr státní bezpečnosti LLR, oznámil, že přebírá vládu nad státem poté, co Plotnickij rezignoval – podle oficiální verze ze zdravotních důvodů. K tomuto „převratu“ došlo čtyři dny poté, co Plotnickij zbavil funkce ministra vnitra LLR Igora Korneta a nařídil jeho zatčení. Poté, co byl zatčen, učinil Kornet veřejné prohlášení,

v němž potvrdil svou loajalitu k LLR a uvedl, že prezident Plotnickij byl zmanipulován ukrajinskými agenty, kteří plánovali převzetí vlády v LLR Ukrajinou. Plotnickij následně vydal protiprohlášení, v němž popírá Kornetovo obvinění a prohlašuje svou loajalitu k Rusku. Do „puče“ vstoupila i armáda DLR, která podpořila ministra vnitra Korneta. DLR potvrdila, že spolupracovala s luhanskou stranou na „odhalení a likvidaci rozsáhlého spiknutí ukrajinských

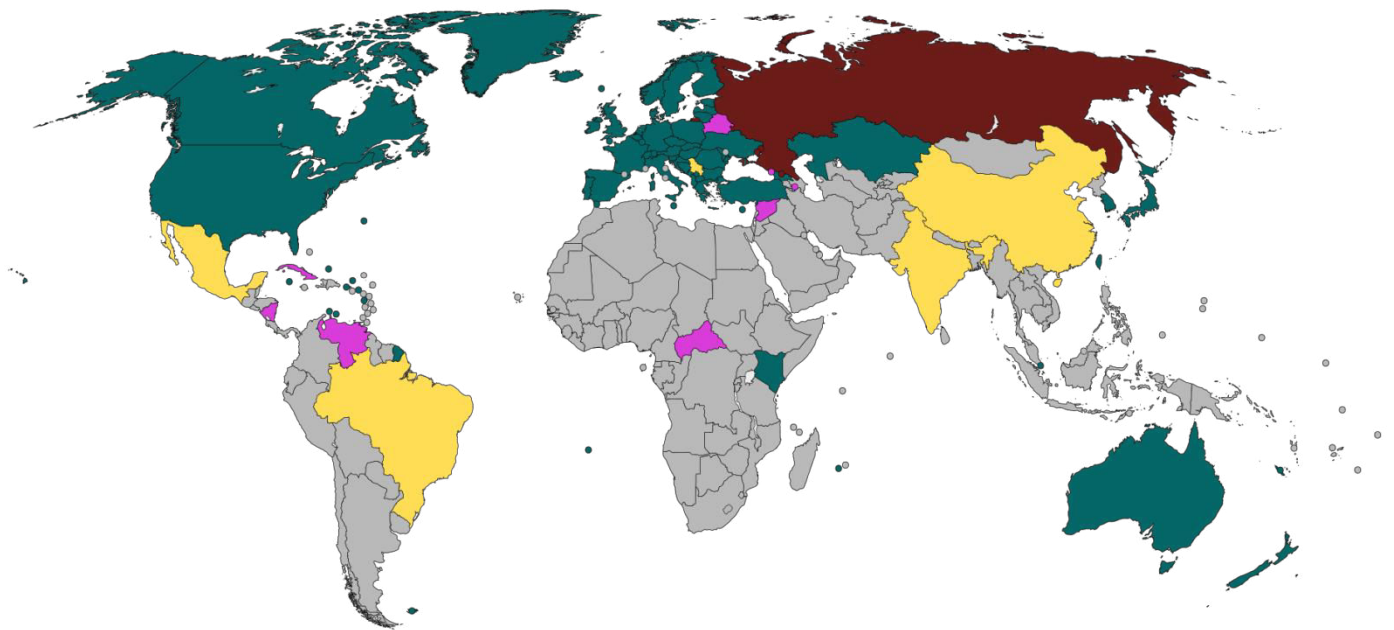
s cílem destabilizovat Luhanskou republiku“. Celé dění proběhlo nenásilně a situace se brzy uklidnila (Economist Intelligence 2017). Po sesazení Plotnického a jeho odchodu do RF jeho místo zaujal Leonid Ivanovič Pasečnik, bývalý vysoký důstojník SBU (Služba bezpečnosti Ukrajiny) a ministr státní bezpečnosti LLR. Ve funkci stále působí (TASS 2017).

4. 3. Problematika uznání separatistických republik

Jednostranně vyhlášené státy bývají navenek nesuverénní – chybí jim uznání dalších států. Separatistické kvazistáty na Donbasu měly po svém vzniku v roce 2014 pouze své vlastní vzájemné uznání. Jediný, kdo je taktéž uznal, byla rovněž neuznávaná republika Jižní Osetie – separatistický kvazistát v Gruzii. Na počátku konfliktu jednali separatisté s ukrajinskou vládou a často se hovořilo o jakémisi kompromisním řešení – vytvoření podmínek, za kterých by byli separatisté ochotni vrátit se pod jurisdikci Ukrajiny, jako například udělení federativního postu východním oblastem. Bývalý prezident Ukrajiny Petro Porošenko prohlašoval, že je ochoten přistoupit k určitému stupni decentralizace a poskytnout východní Ukrajině určitou formu lokální autonomie, avšak za podmínek, že se podřídí kyjevské vládě a bude implementovat a dodržovat její národní politiku. To se s úspěchem a pozitivní odezvou separatistů nestřetlo, neboť nacionální politika porevoluční Ukrajiny se stala jedním z nejzávažnějších problémů působících rozkol (Larrabee – Wilson – Gordon 2015 3–16).

V ruské společnosti a politických okruzích často rezonovalo téma uznání Doněcké a LLR jako rovnocenných státních aktérů a přátelských zemí. Podpora krymského referenda a jeho přijetí do struktury RF posílilo v Rusku a na východě Ukrajiny podporu Putina a jeho režimu. Následné neuznávání separatistických republik a jejich zabřednutí do občanské války ale vzbudilo mezi ruskou veřejností rozhořčení a ta požadovala, aby vláda dělala více pro ochranu Rusů na Donbasu (Kolstø 2016: 702–704).

22. února 2022 oznámil ruský prezident V. V. Putin uznání obou separatistických republik, jejich vlády, moci, ústavních i jiných zákonů a jejich suverenitu a územní celistvost v hranicích celé Doněcké a Luhanské oblasti. Ruská armáda na pozvání separatistických vůdců překročila hranice s cílem „zabezpečit mír a ochránit separatistické území a lid“ (Dmitrov 2022).

Mapa č. 5. Mapa uznávání/neuznávání DLR a LLR v současné době. Legenda: **červená:** oficiální uznání, **růžová:** podpora ruského uznání, **žlutá:** podpora územní integrity Ukrajiny, ale bez odsouzení ruského uznání, **zelená:** odsouzení uznání, **šedá:** neutrální postoj. Zdroj: <https://files.fm/u/mwk4efbph>, 7. 4. 2022).

24. února byla vyhlášena speciální vojenská operace s cílem „demilitarizovat a denacifikovat“ Ukrajinu. V brzkých ranních hodinách přešly síly, zabezpečující mír na Donbasu, v ofenzivu vůči ukrajinské straně. Podle slov Vladimira Putina: „Okolnosti vyžádaly, abychom podnikli (Ruská federace) rozhodné a okamžité kroky. Lidové republiky Donbasu se obrátily na Rusko s žádostí o pomoc. V tomto ohledu jsem se v souladu s článkem 51, části 7 Charty OSN, se souhlasem Rady federace a v souladu se smlouvami o přátelství a vzájemné pomoci s DLR a LLR, které ratifikovalo Federální shromáždění, rozhodl provést speciální vojenskou operaci s cílem ochrany lidí, kteří byli v průběhu uplynulých 8 let vystaveni genocidě ze strany kyjevského režimu. Proto budeme usilovat o demilitarizaci a denacifikaci Ukrajiny a též přivedeme k soudu ty, kteří se dopouštěli mnohých krvavých zločinů na mírumilovném obyvatelstvu a občanech Ruské federace.“ Dodal, že cílem operace v žádném případě není okupace ukrajinského území (Ria Novosti 2022). Ačkoliv ani jedna strana té druhé nevyhlásila válku, zavedla Ukrajina v reakci na ruskou ofenzivu válečný stav (Balachuk 2022). Vojska obou separatistických lidových republik se do bojů přidala a aktivně v nich po boku složek armády RF působí.

K uznání nezávislosti separatistických republik mezinárodní komunita v žádném případě nepřistoupí. Celá řada států OSN, převážně státy NATO a EU, dokonce ruské uznání DLR a LLR veřejně odsoudila. Pokračující status neuznaných kvazistátů by pro lidové republiky nebyl přílišnou změnou, neoptimističtější vyhlídkou do budoucna je však z jejich perspektivy možnost budoucího

splynutí s RF, to by znamenalo završení separatistických a iredentistických procesů a plnoprávné začlenění do ruského federativního systému, což by s sebou přineslo bezpečnostní i ekonomické jistoty, které současný separatistický stát nemůže zcela zaručit. Tyto procesy se budou bezesporu odvíjet od válečných výsledků současně probíhajícího konfliktu.

5. Role zahraničních aktérů v ukrajinském konfliktu a jejich vztah k Donbasu

Intervence zahraničních aktérů mají v průběhu celého konfliktu neopomenutelnou a velmi důležitou roli. Zapojování se, ovlivňování a vstupování do politického i válečného dění na Ukrajině a Krymu má nezanedbatelný význam a dopad na vývoj situace od roku 2014 až do dnešních dní. Jednotlivé strany využívají rozmanité prostředky umožňující jim do odehrávajících se událostí zasahovat. Zahraniční aktéři se navzájem obviňují z téměř každé eskalace konfliktu i z jeho samotného vzniku a vyprovokování, zároveň často popírají vlastní akce a jejich následná prokazatelnost bývá složitá a nepravděpodobná. I v samotných jednáních o ukrajinské krizi, jako například při minských jednáních, hraje samotná Ukrajina mnohdy vedlejší roli a o jejich osudech se přou zástupci Ruska a zemí EU i USA. Tato kapitola rozebere intervenční činnosti RF na jedné straně

a jednání západu – tedy států NATO a EU – na straně druhé, analyzuje jejich motivy, příčiny a průběh vměšování a to, kdo svým jednáním sleduje jaké konkrétní i potenciální zájmy.

5.1 Role a činnost Ruské federace v konfliktu

Ukrajina a především její východní a jižní oblasti mají coby bývalá součást nejen SSSR, potažmo postsovětského prostoru, ale také historické Rusi neodmyslitelné vazby na Rusko. Samotné osamostatnění a oddělení ukrajinského státu a lidu od „společné vlasti“ mělo pro Rusko neblahé dopady takřka ve všech sférách, které se dají ve státě pozorovat, včetně demografických, ekonomických, teritoriálních, politických, vojenských a všeobecně mocenských významů, neboť velká část populace, průmyslových podniků včetně těch na výrobu zbraní a vojenské techniky, nerostných zdrojů i významných zemědělských oblastí s tou nejúrodnější půdou v celém bývalém SSSR nyní přináležejí Ukrajině. Během neklidných devadesátých let minulého století měly obě země

– Rusko i Ukrajina – výrazné vnitrostátní problémy, které bylo třeba řešit s větší prioritou než zahraniční otázky. Mezi státy stále přetrvával vřelý vztah a značná provázanost institucí i jednotlivých rodin a osob, což s sebou neslo další zájem Ruska na udržení tohoto vyhovujícího statusu Ukrajiny, který se začal bořit s přelomem století a rapidně rostoucími nacionalistickými a prozápadními tendencemi v politice, kultuře i dalších sociálních sférách společenského života Ukrajinců – za hlavní bod zlomu je možné označit takzvanou Oranžovou revoluci, která započala roku 2004 a jejímž

výsledkem bylo opakování druhého kola prezidentských voleb, či de facto uspořádání kola třetího, kde na rozdíl od druhého neztvrdil proruský orientovaný Viktor Janukovyč, ale více prozápadní a pronijně zaměřený Viktor Juščenko. Pro RF a její politiku orientovanou na sousedící a blízké státy, za které pak Rusko ve své optice „přejímá jakousi částečnou zodpovědnost“, byla Ukrajina vždy důležitým partnerem a její hrozící ztráta – připojení ke strukturám EU, či dokonce NATO – se staly nepřijatelnou variantou pro politiku Kremlu. Po politické krizi, násilnostech při revoluci na Majdanu a svržení znovuzvoleného prezidenta Janukovyče v roce 2014 měla Moskva motiv podporovat odštěpování a „osamostatňování“ východních regionů Ukrajiny a udržet jejich sociální, ekonomickou i vojenskou funkčnost, protože necelistvost a neschopnost kontrolovat své území může být překážkou v procesu vstupu do EU či NATO. Pro Rusko by, vzhledem ke své dosavadní ohromné míře provázanosti s ekonomikou a průmyslem Ukrajiny, znamenal ukrajinský vstup do EU a naprostá změna všech celních podmínek a pravidel vstup provázející za přílišnou ránu a zásah do ekonomické sféry. Přidružení Ukrajiny do NATO by RF považovala za bezprostřední ohrožení bezpečnosti celého svého státu.

Pro vstup nového státu do Unie je třeba splnit takzvaná kodaňská kritéria. Jedním z nich je i „institucionální stabilita, která zaručuje demokracii, právní stát, lidská práva a respektování a ochranu menšin“ (Publication office of the European Union 2020). Tato podmínka se jeví jako při nejmenším problematická, spíše nesplnitelná, pro stát, který ztratil moc nad částí svých institucí a území, prošel státním převratem a vede občanskou válku se svou nejpočetnější etnickou menšinou. Velice podobné podmínky pro vstup má i NATO (North Atlantic Treaty Organization 2016).

Ruský prezident Vladimír Putin považuje zbavení Viktora Janukovyče funkce za protiprávní svržení legitimního a demokraticky zvoleného prezidenta. Stejně tak všechny následující vlády, které se od roku 2014 na Ukrajině vystřídaly, v čele s premiéry Arsenyjem Jacenjukem (2014–2016), Volodymyrem Groysmanem (2016–2019), Oleksijem Hončarjukem (2019–2020) i současně působícím Denisem Šmigalem (Úřad vlády Ukrajiny, nedatováno). I oba od té doby zvolené prezidenty – Petra Porošenka (2014–2019) a současně úřadujícího Volodymyra Zelenského – považuje za zástupce nelegitimně působící politické moci. Následnou reakcí bylo vyslání několika tisíc neoznačených vojáků na poloostrov Krym, kde měli mít za cíl ochranu obyvatel, ochranu ruské populace a zajištění a dohled nad poklidným průběhem voleb při referendu. Ruský prezident V. V. Putin i ministr obrany RF S. K. Šojgu zpočátku popírali přítomnost ruských vojsk, přestože přítomní vojáci měli nově zavedené (i když neoznačené) uniformy vojsk RF, někteří jejich příslušníci byli viditelně

středoasijského etnika, které se na Krymu či Ukrajině vyskytuje velmi řídké, a jejich vozidla a technika byla ruská s číselným značením typickým pro armádní vozidla RF (Borodinov 2015: 82–86). Zanedlouho, když se tito anonymní vojáci nestřetli s odporem ani výraznými problémy násilného charakteru, byla přiznána jejich příslušnost k armádě RF (Raburu 2014). Ruská strana situaci vysvětlila tak, že pouze došlo k posílení jednotek, které již na Krymu zcela legálně byly na základě mezinárodně platných a uznávaných bilaterálních smluv mezi Ukrajinou a Ruskem (Putin 2014). Podle Vladimíra Putina uznala RF platnost krymského referenda s odvoláním na právo národů

k sebeurčení, ukotvené v chartě OSN, a legálně přistoupila k přiřazení Krymu a federativního města Sevastopol k Rusku (idib.).

Krátce poté se vyostřila situace ve východních oblastech Ukrajiny, které se rozhodly se od Ukrajiny oddělit a bojovat s její armádou vyslanou krizi vyřešit. Ruská anexe Krymu a následná válka na Donbasu vedly k mnoha spekulacím o ruských cílech, zapojení RF a její armády či o dodávkách zbraní a další přímé či nepřímé podpoře separatistické strany v konfliktu. Moskva mohla mít věčný zájem na podněcování povstání v Donbasu a jeho nátlaku k destabilizaci nové porevoluční politiky Ukrajiny, spekulovat se dá též o snaze o jakousi revizi mezinárodního řádu nebo ukořistění dalšího území. Ruským primárním cílem však s největší pravděpodobností bylo mimo odvrácení možnosti vstupu do struktur západních mezinárodních organizací také přimět novou ukrajinskou vládu, aby vyjednávala přímo se separatisty, aby tak bylo dosaženo trvalého a poklidného urovnání založeného na nějaké formě zvláštního statusu pro Donbas v rámci Ukrajiny. RF využila také svého vlivu na povstalce, aby je přesvědčila ke spolupráci s mírovým procesem zahájeným v Minsku (Robinson 2016: 506–507).

Ačkoliv je Rusko jednoznačným podpůrcem separatistické strany, přítomnost přímé vojenské podpory až doposud striktně odmítala. Popírá jakékoliv přímé zapojení do situace a označuje konflikt za vnitřní krizi Ukrajiny a dopad segregace a polarizace její občanské společnosti. Zahraniční média, hlasy z NATO a EU však tvrdí opak. Od začátku obviňují Rusko z přílišného vměšování, eskalace a vojenské aktivity v regionu. Kremelská administrativa obviňuje tu ukrajinskou ze zločinů proti lidskosti, dokonce ze zločinu genocidy proti vlastnímu obyvatelstvu ruské národnosti a jazykové příslušnosti. Přesto se Ruská strana z prvopočátku snažila o mírné řešení a dosažení vlastních cílů i podporu cílů separatistů diplomatickou cestou. Ruské ministerstvo zahraničních věcí již v počátcích krize vydalo strukturovaný plán pro řešení konfliktu, který mimo jiné navrhoval ukrajinské straně i federalizaci země za cílem zrovnoprávnění regionů, jejich lidských, občanských

i volebních práv a přijetí ruského jazyka jako druhého oficiálního státního jazyka (Posolstvo Rossiyskoy Federacii v Soyedinennom Korolevstve Velikobritanii i Severnoy Irlandii 2014).

Dalším možným motivem RF konflikt a kvazistátní ustanovení samozvaných lidových republik udržet mohlo být alespoň částečné zachování takzvané „nárazníkové zóny“ mezi východem a západem, kterou Ukrajina vždy byla. Ustanovením zamrzlého či cyklicky se opakujícího občanského konfliktu podél svých hraničních oblastí by takového nárazníkového pásma dosáhla. Jedná se o strategii, která vzhledem k historicky se opakujícím bleskovým invazím do Ruska přes rovné a široké východoevropské pláně a stepi, tvořící většinu území Ukrajiny, zajišťuje určitou formu bezpečnosti hranic, která nemůže být zajištěna přirozenými přírodními a geografickými podmínkami, jako jsou například výrazná pohoří (Grossman 2018: 52–53). Velice podobný průběh měl konflikt v Gruzii, která započala proces sblížování se se západem a kde se v jeho následku odtrhly secesionistické a separatistické republiky Abcházie a Jižní Osetie, kterých se RF také (nejen) vojensky zastala.

5. 2 Role USA a činnost NATO v konfliktu

Spojené státy americké a jejich vojenští spojenci v NATO dlouhodobě soupeří s Ruskem (a před tím se Sovětským svazem) o vliv ve světě. Toto soupeření provází celé roky řada přímých i nepřímých vzájemných konfrontací a konfliktů v různých sférách, od ekonomické přes kulturní až po vojenskou, prakticky na všech světadílech a v mnohých zemích. Celé toto dění připomíná do velké míry zástupné konflikty během studené války. Strany se vzájemně obviňují prakticky ze všech neúspěšných výstupů celého tohoto globálního konfliktu. Situace se příliš neliší ani v kontextu ukrajinské krize. Cílem porevolučních ukrajinských vlád je oddálit se do co možná největší míry Rusku a postsovětskému uspořádání a co nejvíce se přiblížit západu a NATO. Tyto snahy působí velké napětí v mezinárodním systému a vedou ruskou i americkou stranu k další vzájemné konfrontaci na území Ukrajiny.

Již od začátku konfliktu mezi ukrajinskou vládou a proruskými separatisty byl mezi americkou veřejností i politickou reprezentací mohutný zájem o vyzbrojení Ukrajiny. Koncept „nárazníkového pásma“ totiž sdílí a uplatňuje i západní strana, která spoléhá na to, že velké množství zbraní, vojáků a armádní techniky v bezprostřední blízkosti Ruska jeho případný vojenský postup zpomalí a způsobí zdrojové deficity a vyčerpání v řadách armády RF a ekonomické škody. Dodávky zbraní a výcvik armády a milic mají každopádně jisté dopady na vztahy (nejen) USA

s Ukrajinou i Ruskem, jejich praktický význam je však nejistý a spolehlivě spočívá jen v tom způsobit nepříteli větší škody, avšak za cenu zvýšení a zintenzivnění jeho agrese a tím pádem zvýšení i vlastních ztrát a rozdmýchání všeobecného násilí. Otázkou je efektivnost těchto kroků, jako je zintenzivňování dodávek zbraní nejen z USA, ale z mnoha dalších zemí NATO včetně Turecka, které ukrajinskou stranu zásobuje strategicky významnými bezpilotními drony. Je zjevné, že pouhé vyzbrojování, sledování situace z povzdálí a posílání stále většího množství zbraní na Ukrajinu ji nezachrání, spíše jen povede k eskalaci konfliktu, brutality a násilí. Nicméně je zřejmé, že při přímějším vstupu do konfliktu by naopak hrozil přímý globální konflikt s potenciálem použití jaderného arzenálu některé strany (případně obou), čemuž se chce zajisté americká administrativa za každou cenu vyvarovat (Mearsheimer 2015).

Americké působení na Ukrajině s sebou kromě finanční, ekonomické, strategické i vojenské asistence Ukrajině přineslo i řadu kontroverzních kauz, které v médiích rezonují. Američtí vojenští instruktoři a příslušníci speciálních složek se během uplynulých let podíleli na výcviku a přípravě bojeschopnosti nejen řadové ukrajinské armády, ale i rozličných paramilitárních oddílů, které ve válce se separatisty působí, dokonce i některých ultranacionalistických oddílů obviňovaných z válečných zločinů, jako je takzvaný prapor Azov. Jeho výcvik dokonce poté americký kongres příslušníkům armády Spojených států (dále USA) výslovně zakázal (ČTK – iDnes.cz 2015).

V nedávné době se v médiích po celém světě objevují (zatím nijak nepotvrzené) zvěsti o množství amerických laboratoří na Ukrajině, které by mohly vyrábět biologické či chemické zbraně hromadného ničení. Existence takových laboratoří s cílem biologického výzkumu by dávala smysl vzhledem k tomu, že na území USA jsou výzkum a činnost tohoto druhu justičně zakázány, přesto o ni ale může být zájem. Není však doposud nijak potvrzeno, jakému konkrétnímu druhu výzkumu se laboratoře měly věnovat a jestli to má něco společného s vývojem nekonvenčních zbraní (ČTK 2022, Vrzić 2022). Tato tvrzení západ zcela odmítá a označuje je za ruskou propagandu a záminky k ospravedlňování invaze (Atlantic Council 2022).

Ukrajinská armáda a dobrovolnické jednotky v současnosti kromě starší sovětské a ruské techniky a některé techniky vlastní výroby disponují také staršími i moderními zbraňovými systémy, dodávanými z mnoha zemí NATO, které byly již v minulosti používány proti doněckým a luhanským rebelům. S eskalací konfliktu se snaží západní vlády dodávky stupňovat a navyšovat. Situace vede k jakési hybridní válce mezi NATO a Ruskem na území Ukrajiny, která se tak ocitá v bezútešné situaci mezi dvěma mlýnskými kameny (Honsů 2022, Tomek 2022).

5.3 Role a činnost Evropské unie

Ruská anexe Krymu a následná válka na Donbasu vedly k mnoha spekulacím západních států o možných ruských cílech a jejich důsledcích a hrozbách pro evropskou bezpečnost a jednotu. EU označila krymskou anexi za agresi vůči celistvosti suverénního státu. Z nejvyšších postů a orgánů EU, jako je její komise, rada, parlament, Evropská rada, ale i od vlivných jednotlivců zaznívají hlasy, že ruské jednání na Krymu i v separatistických republikách na východě je snahou o destabilizaci ukrajinského státu, zavádění a obnovování imperiálního, carského či sovětského zřízení, mocenských snah a náhledu na svět i jejich vlivu v blízkém i vzdáleném zahraničí. V celé EU opakovaně zaznívají obavy z rozšíření ruské moci a ohrožení bezpečnosti a integrity EU a procesů její vnitřní integrace i přístupových snah a jednání Ukrajiny a dalších blízkých státních celků o členství v EU usilujících, nebo již přistoupičích.

Současná konstrukce evropské bezpečnosti je výsledkem období studené války a doby bezprostředně po ní. Její součástí bylo sjednocení Německa, stažení ruských vojsk z postsovětských evropských zemí (výjimkou je Moldavsko), členství v EU, v NATO a účast v Organizaci pro bezpečnost a spolupráci v Evropě – OBSE (Goda 2015: 3). Ukrajinský konflikt je v podstatě projevem předchozích neshod mezi Ruskem a bývalým proruským vedením Ukrajiny s EU a má závažné dopady na širší pojetí evropské bezpečnosti. Protiruskou rétoriku a obavy dává najevo množství východoevropských států jako Polsko, postsovětské Pobaltí i neutrální Moldavská republika (ibid.: 11).

Svůj nesouhlas se situací na Krymu, ruskou podporou separatistů i současným vojenským vpádem na Ukrajinu vyjadřují administrativní orgány EU i její členské státy zejména zpřísnováním již existujících a platných opatření a také zaváděním nových sankcí proti Rusku i jeho politickým představitelům, médiím a podnikatelům či osobám jinak působících v EU. Sankce by se měly dotýkat i lídrů separatistických útvarů.

Eurounijní odpor a sankce proti počínání Ruska na východě a jihu Ukrajiny se vyvíjí již od roku 2014 a situace postupně graduje až do dnešních dní.

První restrikce se uskutečnily v diplomatické sféře. V roce 2014 byl summit mezi Ruskem a EU zrušen a členské státy EU se rozhodly dále nepořádat pravidelné bilaterální summity s Ruskem. Dvoustranná jednání s Ruskem o vízových záležitostech i o nové dohodě mezi EU a Ruskem byla pozastavena. Namísto summitu G8 v Soči, který měl být pořádán v červnu roku 2014, se konalo zasedání v Bruselu, kam Ruská strana nebyla přizvána, od té doby jednání v rámci procesu pokračují a nyní místo uskupení G8 hovoříme o takzvané „G7“. Země EU rovněž podpořily pozastavení jednání o vstupu Ruska do Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) a

Mezinárodní agentury pro energetiku (IEA). V únoru 2022, po ruském vojenském vpádu na Ukrajinu, EU rozhodla, že diplomaté, ruští úředníci a v EU působící podnikatelé již nebudou moci využívat ustanovení o zjednodušení vízového režimu, která umožňují privilegovaný přístup do EU. Toto rozhodnutí se zatím netýká běžných ruských občanů.

Evropské orgány dávají dohromady a často aktualizují i seznamy konkrétních ruských občanů a institucí, proti nimž sankce zavádějí. V současnosti (březen 2022) podléhá zmrazení majetku

a zákazu cestování 877 osob a 62 dalších subjektů, protože jejich činy narušily územní celistvost, suverenitu a nezávislost Ukrajiny. V březnu 2014 se Rada EU rozhodla zmrazit majetek osob odpovědných za zpronevěru ukrajinských státních prostředků a omezení hospodářských vztahů s Krymem a federálním městem Sevastopol. Tato opatření zahrnují zákaz dovozu zboží, omezení obchodu a investic souvisejících s hospodářskými odvětvími a infrastrukturními projekty, zákaz poskytování služeb cestovního ruchu (tedy turismus), zákaz vývozu určitého zboží a technologií a další restrikce.

Co se týče opatření uvalených konkrétně proti Doněcké a Luhanské oblasti a jejich Ukrajinou nekontrolovaným vládám, jedná se zejména o ekonomicko-politické prostředky a jsou velmi podobné těm uvaleným na RF. Zmíněná opatření taktéž zahrnují zákaz dovozu zboží, omezení obchodu a investic souvisejících s určitými hospodářskými odvětvími, zákaz poskytování služeb cestovního ruchu i zákaz vývozu určitého zboží a technologií. V současné době se jedná o krocih, které by měly Rusko vyřadit z účasti na globální interdependenci v bankovníctví, jako odpojení od mezinárodního systému „SWIFT“ a blokování vládních a provládních ruských internetových stránek, domén a médií v zemích EU (European Council – Council of the European Union 2022).

DIPLOMATIC MEASURES

Regular EU-Russia summits are suspended

Russia is no longer invited to G8 meetings

Diplomats and business people can no longer benefit from visa facilitation provisions

RESTRICTIONS ON MEDIA

Suspension of the broadcasting activities in the EU of the outlets **Sputnik and Russia Today** until:

the military aggression against Ukraine is brought to an end

Russia and its associated outlets cease conducting disinformation and information manipulation actions

Příloha č. 2. Současné platné sankce EU proti Rusku. Zdroj: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/> 19. 3. 2022).

Závěr

Práce s pomocí politicko-geografické analýzy, teorie kvazistátů, teorií politického secesionismu a pestré variace zdrojů vysvětlila důvody a příčiny odloučení separatistických oblastí od Ukrajiny a vznik lidových republik na jejich území v kontextu ukrajinské revoluce na Majdanu a následné nacionální emancipace, jazykových a dalších omezení menšin. Onen kontext politické i geografické situace celé Ukrajiny sehrál pro práci velmi důležitou roli k přesnému pochopení příčin problémů na jihovýchodě země, problémů identity ukrajinského národa i identity menšin žijících na Ukrajině – především té nejpočetnější, tedy ruské. Současné rozpory a křivdy mezi Rusy a Ukrajinci vycházejí z historického kontextu, moderního nacionalismu i vměšování cizích, zahraničních aktérů, přesněji Ruska, členských států a orgánů EU a NATO do celé záležitosti.

Při aplikaci teorií o kvazistátech a státní secesi, které zaznívají v teoretické části práce, je možno pohlížet na DLR i LLR jako na kvazistáty. Disponují sice určitou mírou vnitřní suverenity, vládou, institucemi, určitou dělbou moci, ale zcela postrádají svrchovanost navenek od ostatních států, tedy kromě Ruska. Ona absence vnější suverenity je hlavní atribut kvazistátu, se kterým práce operuje. Co se týče Ukrajiny, je možné o ní nyní mluvit jako nejen o slabém státu, ale také o státu, který se rozpadá. O rozpadání Ukrajiny se kromě odtržení separatistického Donbasu a následné občanské války zasloužila i ztráta a následná ruská anexe Krymu. Slabost a dysfunkce státu se projevuje také nestabilitou, krátkým trváním a častým střídáním vlád a jejich předsedů, které práce zmiňuje. Definitivní ranou pro stabilitu Ukrajiny byla ruská válečná operace, obsazení velké části území, zdemolovaná infrastruktura, vysoká úmrtnost při bojích a jejich následkem a milionová emigrace obyvatelstva do bezpečnějších zemí.

Separatistické oblasti na východě Ukrajiny jsou regionem s komplikovanou geografickou polohou, demografickou situací i politickým rozpoložením. Všechny tyto aspekty jako hraniční lokace mezi Ukrajinou a Ruskem, ekonomická a průmyslová vyspělost oproti zbytku Ukrajiny, téměř výhradně ruská etnicita a jazyková příslušnost, náležitost většiny obyvatelstva k pravoslavné církvi moskevského patriarchátu i sociálně-politická provázanost s RF měly markantní vliv na vznik, průběh a přetrvávání separatistického hnutí a procesů v něm.

Práce postupně zodpověděla i další výzkumné otázky. Kyjevský převrat, sesazení prezidenta a nové rozdělení moci na Ukrajině byly prvním problémem, se kterým se nejen obyvatelé na Krymu, ale taktéž v Doněcké a Luhanské oblasti, kde měl sesazený prezident Viktor Janukovyč silnou a stálou voličskou základnu, nehodlali smířit. Významným zdrojem problémů, které vedly k separatismu a občanské válce byly, též jazykové neshody, zavedení jazykových zákonů, které jsou pro ruskou populaci i další minoritní skupiny diskriminační a trestají za užívání jiných jazyků než

ukrajinského ve veřejné sféře. Církevní rozkol a utvoření nové státní církve na úkor původní pravoslavné církve moskevského patriarchátu pobouřilo i náboženské cítění proruských separatistů a utvrdilo je v odporu, proti „nové“ Ukrajině a snaze o nezávislost na ní. Svou roli má jistě i ruský vliv, politický vliv a kampaň ruské vlády i vládní strany Jednotné Rusko a pocit sounáležitosti separatistů s Ruskem.

Rusko a další aktéři, především země EU a NATO, sledují v konfliktu své zájmy již od jeho prvopočátku. Pro Rusko má Donbas značný potenciál historický, průmyslový, teritoriální, populační i hraniční. Území historicky náleželo ke Kyjevské Rusi, později o něj usilovalo Moskevské knížectví, bylo součástí carského impéria i SSSR. Na teritoriu Doněcké a Luhanské oblasti se nacházejí významné průmyslové podniky a doly skýtající silný ekonomický potenciál. Populace separatistických republik je početná a v mnoha aspektech blízká většinovému obyvatelstvu RF, mezi které již její velká část díky ruským pasům a občanství též patří. Důležitou roli hraje toto území i jako ochranná nárazníková zóna pro ruské pohraničí.

Je možné, že zájem NATO může být podobného strategického významu, tedy vyzbrojit Ukrajinu a vytvořit z ní nárazníkové pásmo proti případné ruské expanzi. Pro EU by Ukrajina byla cenným ekonomickým partnerem, do jehož průmyslu a zemědělství by mohla investovat. Objem produkce ukrajinského potravinového průmyslu by byl pro EU velice významným, krom toho by mohla ukrajinská energetická soběstačnost se svým množstvím uhelných zdrojů a jaderných elektráren výrazně pomoci vzdorovat energetické krizi, do které se Unie dostala. Západ má též zájem na politickém vzdoru a vymezení Ukrajinců vůči Rusku.

Práce uvedla i potenciální důvody, proč se na východní Ukrajině neopakoval stejný scénář jako na Krymu, tedy anexe Ruskem. Jednak Donbas nedisponoval žádnou mírou vlastní autonomie jako Krymská republika, tedy uznat jeho referendum o oddělení a připojení k RF by bylo vrcholně sporné a dostalo by Rusko do daleko složitější mezinárodně-politické situace. Také by se připojením Novoruska k Rusku eliminovala ona nárazníková zóna, která takto skýtá daleko významnější strategické výhody. I když 8 let probíhající konflikt vedl Rusko k zásadnímu kroku uznat nezávislost separatistických republik, načež se do bojů samo vložilo, doposud se Luhanská ani Doněcká oblast subjekty RF nestaly a nejsou o tom ani (na oficiální, veřejné úrovni) v současnosti vedeny dialogy.

Je možné očekávat, že celý konflikt a situace separatistických oblastí bude v následujících dnech a nejspíše i měsících nadále eskalovat a vyvíjet se. Status a budoucnost lidových republik na východě Ukrajiny i zbytku Ukrajiny jsou v optice dnešního konfliktu sporné. Na základě poměru sil i obav a neochoty USA a dalších západních aktérů se do konfliktu přímo vložit, lze očekávat, že

ruská strana své cíle na Ukrajině naplní, ať už jsou ve skutečnosti jakékoliv. Otázkou je, co bude následovat, jak se s touto krizí vypořádá mezinárodní systém, jestli nevznikne nová globální studená válka s neustálým napětím jaderné hrozby a globální informační i propagandistické manipulace, nebo se Ruské cíle ukážou přijatelné pro nějakou formu kompromisu se západem a situace se časem normalizuje. Je pravděpodobné, že Ukrajina se stane jakousi domluvenou demilitarizovanou zónou oddělující východ a západ. Při takovém scénáři by bylo pravděpodobné, že DLR i LLR budou časem přijaty do federálního systému Ruska, situace každopádně má a bude mít vliv i na další separatistická hnutí po světě, jako například separatistické státy Gruzie, moldavské Podněstří nebo Republika srbská v Bosně a Hercegovině.

V průběhu práce byla zjištěna aktuální situace za pomoci politické geografie, vysvětleny příčiny a důsledky separatistických snah ruského obyvatelstva na Ukrajině. Závěr práce též nastínil možnosti potenciálního vývoje situace v brzké budoucnosti. Psaní práce sice komplikovala nevídaná eskalace konfliktu, vstup a zapojení ozbrojených sil RF a navazující „informační válka“, při níž vláda České republiky zablokovala přístup k webům ruské vlády, jako například oficiálním stránkám Kremlu, což vedlo k nutnosti vyhledávání oficiálních informací ruské strany primárně z žurnalistických pramenů. Přes tyto komplikace práce neztratila svůj původně zamýšlený význam ani kvalitu a situace naskytl značné množství nových, aktuálních informací, které bylo možné v práci použít a doplnit tak celistvost práce a argumentace v ní.

Seznam zdrojů

Atlantic Council (2022). Russian War Report: Kremlin recycles old narratives to claim Ukraine is constructing dirty bombs and bioweapons, *Atlantic Council.org*, (<https://www.atlanticcouncil.org/content-series/russian-hybrid-threats-report/russian-war-report-kremlin-recycles-old-narratives-to-claim-ukraine-is-constructing-dirty-bombs-and-bioweapons/>, 8. 3. 2022).

Balachuk, I. (2022). V Ukraïni vveli voennij stan, *Ukrainska pravda*, (<https://www.pravda.com.ua/news/2022/02/24/7325250/>, 28. 3. 2022).

Baranovskaya, M. (2018). Zakon Ukrainy o jazyke 2012 goda priznan nekonstitucionnym, *DW.com*, (<https://www.dw.com/ru/%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D0%B8%D0%BD%D1%8B-%D0%BE-%D1%8F%D0%B7%D1%8B%D0%BA%D0%B5-2012-%D0%B3%D0%BE%D0%B4%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%BD-%D0%BD%D0%B5%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D0%B8%D0%BE%D0%BD%D0%BD%D1%8B%D0%BC/a-42774287>, 28. 2. 2022).

Baranovskaya, M. (2021). Zhiteley „LNR“ i „DNR“ avtobusami i poezdami dostavlyali v RF na vybory. *DW.com*, (<https://www.dw.com/ru/zhitelej-lnr-i-dnr-avtobusami-dostavljali-v-rf-dlja-uchastija-v-vyborah/a-59233307>, 16. 3. 2022).

BBC (2014). Ukraine deal with pro-Russian rebels at Minsk talks, *BBC*, (<https://www.bbc.com/news/world-europe-29290246>, 22. 3. 2022).

Bílková, V. (2014). MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ ASPEKTY VÝVOJE NA KRYMU, *WORKING PAPERS ČESKÉ SPOLEČNOSTI PRO MEZINÁRODNÍ PRÁVO* 1 (1), s. 1–12.

Bílková, V. (2015). Území státu v mezinárodním právu. In: Šturma, Pavel (eds.), *Mezinárodní právo a státní území* (Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta), s. 9–23.

Borodinov, E., N. (2015). Analiz krymskoy vneshnepoliticheskoy operacii, *Mirovaya politika*, 1, s. 81–88.

CIA (2022a). *THE WORLD FACTBOOK – MOLDOVA* (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/moldova/#military-and-security>, 22. 02. 2022).

CIA (2022b). *THE WORLD FACTBOOK – UKRAINE* (<https://www.cia.gov/the-world-factbook/countries/ukraine/> 22. 02. 2022).

ČTK (2022). Moskva podle Britů ospravedlňuje invazi stále víc údajnými biologickými zbraněmi, *EuroZprávy.cz*, (<https://eurozpravy.cz/zahranicni/evropa/moskva-podle-britu-ospravedlňuje-invazi-stále-víc-údajnými-biologickými-zbraněmi.1b16058a/>, 8. 3. 2022).

ČTK, – iDnes.cz (2015). Američané nesmí cvičit „neonacistický“ prapor Azov, rozhodl Kongres, *iDnes.cz*, (https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/batalion-azov-usa-ukrajina-vycvik.A150612_093525_zahranicni_aha?, 8. 3. 2022).

Delany, M. (2014). Mysterious Russian fixer heads Ukraine rebel state, *The Times of Israel*, (<https://www.timesofisrael.com/mysterious-russian-fixer-heads-ukraine-rebel-state/>, 22. 3. 2022).

Demidov, A. (2021). CIK Ukrainy poprosil DNR i LNR ocenit vozhmoznost provedenniya vyborov. *gazeta.ru*, (<https://www.gazeta.ru/politics/news/2021/12/23/17056291.shtml>, 16. 3. 2022).

Derzhavna sluzhba statistiki Ukraini (2021). Chiselnist nayavnogo naselennya Ukraini na 1. sichnya 2021 – Number of Present Population of Ukraine, as of January 1. 2021, (http://database.ukrcensus.gov.ua/PXWEB2007/ukr/publ_new1/2021/zb_chuselnist%202021.pdf, 2. 3. 2022).

Dmitrov, I. (2022). Rocciya priznala nezavisimost DNR i LNR. Kak strana otreagirovala na reshenie Putina i chto budet dalshe? *Lenta.ru*, (<https://lenta.ru/brief/2022/02/22/donbass/>, 27. 3. 2022).

Economist Intelligence (2017). Coup in Luhansk, but nothing will change, *Economist Intelligence*,

(<http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1336184717&Country=Ukraine&topic=Politics&subtopic=Forecast&subsubtopic=Political+stability&u=1&pid=476195031&oid=476195031&uid=1>, 22. 3. 2022).

Economist Intelligence (2018). Separatist Donbas plans elections, *Economist Intelligence*, (http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1407296124&Country=Ukraine&topic=Politics&subtopic=_3, 22. 3. 2022).

Euractiv (2014). Události na Ukrajině v roce 2014, *euractiv.cz*, (<https://euractiv.cz/section/aktualne-v-eu/linksdossier/vyvoj-aktualniho-deni-na-ukrajine-000101/?fbclid=IwAR0uIA80Eg15lACmABtDaCmIISlMFV7qgDjjTk19872UaMit8AOP2bcWPA>, 3. 3. 2022).

European Council – Council of the European Union (2022). EU restrictive measures in response to the crisis in Ukraine, *European Council – Council of the European Union*, (<https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions/restrictive-measures-ukraine-crisis/>, 19. 3. 2022).

Glava Donetskoy Narodnoy Respubliki Denis Pushilin (nedatováno). Glava DNR, *denis-pushilin.ru*, (<https://denis-pushilin.ru/biografiya/>, 22. 3. 2022).

Goda, S. (2015). European security architecture and the conflict in Ukraine. *International Issues & Slovak Foreign Policy Affairs*, 24 (1–2), s. 3–16.

Grossman, E., J. (2018). "Russia's Frozen Conflicts and the Donbas," *Parameters* 48 (2), s. 51–52.

Güler, M., Ç. (2021). DONBAS CRISIS: GEOPOLITICAL IMPORTANCE, THE DIPLOMATIC PROCESS, AND RECENT DEVELOPMENTS, *SETA*, (<https://setav.org/en/assets/uploads/2021/05/A73En-Donbas.pdf>, 15. 2. 2022).

Hájek, A. (2022). Moskva má eso v rukávu: sedm set tisíc lidí s ruskými pasy v Donbasu, *iDnes.cz*, (https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/rusko-pasy-donbas-pasportizace-ukrajina.A220218_094350_zahranicni_aha, 16. 3. 2022).

Interfax-Ukraine (2014). EU not to recognize elections organized by DPR and LPR. *Interfax-Ukraine*, (<https://en.interfax.com.ua/news/general/230608.html>, 16. 3. 2022).

Honsů, M. (2022). Zbraně ukrajinské armády: Co má k dispozici a co jí posílají Američané, Češi a další členové NATO?, *Prima ZOOM*, (<https://zoommagazin.iprima.cz/valky/ukrajina-zbrane>, 18. 3. 2022).

Kharybin, A., N. (2019). Yugo-Vostochnaya Ukrainskaya Avtonomnaya Respublika i Novorossiya: sravnitelnyj analiz, *Politika i Obschestvo*, (3), s. 36–39.

Khmelko, I., – Pereguda, Y. (2014). An Anatomy of Mass Protests: The Orange Revolution and Euromaydan Compared. *Communist and Post-Communist Studies*, 47 (2), s. 227–236.

Konstituciya Donetskoy Narodnoy Respubliki (2014). *Konstituciya Donetskoy Narodnoy Respubliki* (<https://donnuet.education/attachments/pdf/constitution-09-12-2015.pdf>, 15. 3. 2022).

Konstituciya Luganskoy Narodnoy Respubliki (2014). *Konstituciya Luganskoy Narodnoy Respubliki* (<http://pklnau.ru/DOCUMENTS/konstituciya-lnr.pdf>, 16. 3. 2022).

Kolstø, P. (2006). The Sustainability and Future of Unrecognized Quasi-States. *Journal of Peace Research*, 43 (6), s. 723–740.

Kolstø, P. (2016). Crimea vs. Donbas: How Putin Won Russian Nationalist Support—and Lost it Again. *Slavic Review*, 75 (3), s. 702–725.

Larrabee, F., S. – Wilson, P., A. – Gordon, J. (2015). *The Ukrainian Crisis and European Security: Implications for the United States and U.S. Army*. RAND Corporation.

Luganskaya Narodnaya Respublika, oficialniy sajt (2014). Na vyborah v LNR bolshinstvo golosov nabrali Igor Plotinckiy i obshchestvennoye dvizhenye „Mir Luganschine“, *Luganskaya Narodnaya Respublika, oficialniy sajt*, (<https://archive.ph/20141103192620/http://lugansk-online.info/news/na-vyborah-v-lnr-bolshinstvo-golosov-nabrali-igor-plotnitskii-i-obshchestvennoe-dvizhenie-mir-luganshchine#selection-485.0-485.101>, 19. 3. 2022).

Mayorov, D. (2022). Boroday: zhelayuschich zapisatsya v armiyu DNR „bolshe, chem v etom yest potrebnost“, *Gazeta.ru*, (<https://www.gazeta.ru/army/news/2022/02/20/17318683.shtml?updated>, 22. 3. 2022).

Mearsheimer, J. (2015). Don't Arm Ukraine. *The New York Times*, (<https://www.nytimes.com/2015/02/09/opinion/dont-arm-ukraine.html>, 15. 3. 2022).

Milenkovičová, I. (2014). Nesvrhli mě, utekl jsem, řekl Janukovyč. Rusko o pomoc nežádá, *idnes.cz*, (https://www.idnes.cz/zpravy/zahranicni/projev-sesazeneho-ukrajinskeho-prezidenta-viktora-janukovyce-v-rusku-v-rostove-na-donu.A140228_142035_zahranicni_im, 2. 3. 2022).

Miller, C. (2014). Russian resigns to make way for Ukrainian as new head of 'Donetsk People's Republic', *The Guardian*, (<https://www.theguardian.com/world/2014/aug/08/russian-resigns-ukrainian-head-donetsk-peoples-republic>, 22. 3. 2022).

North Atlantic Treaty Organization (2016). NATO Enlargement & Open Door, (https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2016_07/20160627_1607-factsheet-enlargement-eng.pdf, 8. 3. 2022).

Oficialniy sayt press-centra Pravitelstva i Verchnogo Soveta DNR (2014). CIK DNR oglasil itogovye cifry rezultatov vybora 2 noyabrya, *Oficialniy sayt press-centra Pravitelstva i Verchnogo Soveta DNR*, (<https://web.archive.org/web/20141104053933/http://dnr.today/news/cik-dnr-oglasil-itogovye-cifry-rezultatov-vyborov-2-noyabrya/>, 19. 3. 2022).

Posolstvo Rossiyskoy Federacii v Soyedinennom Korolevstve Velikobritanii i Severnoy Irlandii (2014). Zayavlyenie MID Roccii o Gruppe Podderzhki dlya Ukrainy, (<https://www.rus.rusemb.org.uk/foreignpolicy/1921>, 12. 3. 2022).

Publication office of the European Union (2020). Smlouva o Evropské unii — vstup do EU, (http://publications.europa.eu/resource/cellar/0ae670d2-1ece-4994-b1e3-adda39e1c6de.0002.03/DOC_1, 8. 3. 2022).

Proglas (2019). Ukrajinská pravoslavná církev je oficiálně nezávislá na moskevském patriarchátu, *Radio Proglas*, (<https://zpravy.proglas.cz/udalosti/ukrajinska-pravoslavna-cirkev-je-oficialne-nezavisla-na-moskevskem-patriarchatu/>, 29. 3. 2022).

Putin, V., V. (2014). Obrasheniye prezidenta Rosiyskoy Federacii. *Kremlin.ru* (<http://kremlin.ru/events/president/news/20603>, 21. 2. 2022).

Raburu, W. (2014). Putin admits unmarked soldiers in Ukraine were Russian; optimistic about Geneva talks, *PBS.org*, (<https://www.pbs.org/newshour/world/putin-admits-unmarked-soldiers-ukraine-russian-optimistic-geneva-talks>).

Ria Novosti (2021). Pushilin rasskazal, skolko zHITELEY DNR progolosovalo na vyborach v Gosdumu. *Ria Novosti*, (<https://ria.ru/20210923/vybory-1751416091.html>, 16. 3. 2022).

Ria Novosti (2022). Putin obyavil o specialnoy voyennoy operacii v Donbase, *Ria Novosti*, (<https://ria.ru/20220224/operatsiya-1774620380.html>, 28. 3. 2022).

Riegl, M. (2010). Terminologie kvazistátů. *ACTA POLITOLOGICA*, 2 (1), s. 57–71.

Robinson, P. (2016). Russia's role in the war in Donbass, and the threat to European security, *European Politics and Society*, 17 (4), s. 506–521.

Rosůlek, P. (2014). CO JE TO SECESE?. In Rosůlek, P., *Politický secesionismus & etické teorie, Allen Buchanan a jeho kritici* (Brno: Barrister & Principal) s. 19–40.

Rotberg, R. (2002). Failed States in a World of Terror. *Foreign Affairs*, 81(4), s. 127–140.

Shuklinov, P. (2013). Proval assotsiatsii s ES. Khronika Vilnyusskogo sammita, *Liga novini*, (https://news.liga.net/politics/articles/proval_assotsiatsii_khronika_vilnyusskogo_sammita_es, 2. 3. 2022).

Schwartz, M. (2018). Who Killed the Kiev Protesters? A 3-D Model Holds the Clues, *The New York Times Magazine*, (<https://www.nytimes.com/2018/05/30/magazine/ukraine-protest-video.html>, 2. 3. 2022).

Storey, D. (2011). David Storey: Territories, landscapes, spaces, places, states, borderless world. *Exploring Geopolitics*, interview by Leonhardt van Efferink, (https://exploringgeopolitics.org/interview_storey_david_territories_landscapes_spaces_places_states_borderless_world_territorialisation_territoriality_claims_independence_legitimate_government_transnistria/, 7. 2. 2022).

TASS (2019). Kak na Ukraine ogranicivali ispolzovanie russkogo jazyka, *TASS.ru*, (<https://tass.ru/info/6433391>, 28. 2. 2022).

TASS (2017). Leonid Pasechnik stal i. o. Glavy LNR, *TASS.ru*, (<https://tass.com/world/1423167>, 22. 3. 2022).

Tichý, L. (2012). Státní suverenita a integrace ve vývoji Evropské unie*, *Acta Universitatis Carolinae – Iuridica*, 2, s. 9–27.

Tomek, M. (2022). Kdyby teď dodaly USA zbraně Kyjevu, staly by se účastníkem války? Spojené státy debatují o pomoci, *Český rozhlas plus*, (<https://plus.rozhlas.cz/kdyby-ted-dodaly-usa-zbrane-kyjevu-staly-se-ucastnikem-valky-spojene-staty-8690217>, 18. 3. 2022).

Úřad vlády Ukrajiny (nedatováno). Uryadoviy portal, Ediniy veb-portal organiv vikonavchoy vladi Ukraini, (<https://www.kmu.gov.ua/uryad-ta-organi-vladi/team>, 9. 3. 2022).

Vrzić, N. (2022). BIOLOŠKO ORUŽJE I GENETSKO "PROUČAVANJE" RUSA: Da li je lanac američkih laboratorija u Ukrajini razlog za Putinovu reakciju? *Novosti.rs*, (<https://www.novosti.rs/planeta/svet/1093255/najnovije-vesti-rusija-ukrajina-rat-ukrajini-tajne-laboratorije-biolosko-oruzje>, 8. 3. 2022).

Přílohy a mapy

Příloha č. 1. Současně platné sankce EU proti Rusku. Zdroj: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/eu-sanctions-against-russia-over-ukraine/> 19. 3. 2022). Strana 17.

Příloha č. 2. Pluralita, kandidáti a výsledky voleb v separatistických režimech. Vlastnoručně zpracovaná tabulka, zdroj: <https://web.archive.org/web/20141104053933/http://dnr.today/news/cik-dnr-oglasil-itogovye-cifry-rezultatov-vyborov-2-noyabrya/>, <https://archive.ph/20141103192620/http://lugansk-online.info/news/na-vyborah-v-lnr-bolshinstvo-golosov-nabrali-igor-plotnitskii-i-obshchestvennoe-dvizhenie-mir-luganshchine>, 19. 3. 2022) poznámka: Procentuální součty nemusejí nutně vycházet, neboť ne všechny odevzdané hlasy byly platné. Strana 27.

Mapa č. 1. Geografická poloha a administrativní členění Doněcké a Luhanské oblasti. Zdroje: (<http://www.infoukes.com/ukremb/slideshow/luhansk-desc.htm>, <http://www.infoukes.com/ukremb/slideshow/donetsk-desc.htm>, 10. 3. 2022). Strana 10.

Mapa č. 2. Etnicko-jazyková mapa Ukrajiny. Zdroj: <https://i0.wp.com/medzicas.sk/wp-content/uploads/2014/09/Ukraine-map.jpg>, 2. 3. 2022). Strana 11.

Mapa č. 3. Významná část obyvatel Ukrajiny žije ve velkých městech v centrální a východní části země, kde je velké zastoupení Rusů. Zdroj: <https://www.srbijadanas.com/ukrajina/vesti/najveci-gradovi-u-ukrajini-evo-koje-je-ruska-vojska-zauzela-koji-su-jos-uvek-pod-opsadom-mapa-2022-03-04?fbclid=IwAR0c1jPp7Tsbp2Wr2Gc8Jy7h2cLTzTj1B6X1jLGzhQsATpC51YpE1-vyrgc>, 8. 3. 2022). Strana 13.

Mapa č. 4. Doněcká lidová republika a Luhanská lidová republika v poměru k doněcké a luhanské oblasti. (zdroj: <https://www.ft.com/content/9f27da90-7b3f-11e4-87d4-00144feabdc0>, 2. 3. 2022). Strana 15.

Mapa č. 5. Mapa uznávání/neuznávání DLR a LLR v současné době. Zdroj: <https://files.fm/u/mwk4efbph>, 7. 4. 2022). Strana 20.

Resumé

This bachelor thesis is focused on Ukrainian separatism and how it is affected by aspects of political geography. Geographical facts often have both direct and indirect influence on the development of the political situation in a given territory, separatist areas in the east of Ukraine are no exception. Thesis also works with the broader context of the whole conflict in Ukraine, which allows to clarify the emergence and functioning of separatist republics in the Donbas. The whole work uses a variety of maps to point out the connection between geography and political reality.

The theoretical chapter works with theory of quasi-states and failed states and with theory of political secessionism and irredentism. Other chapters deal with geographical, ethnic and religious conditions, contextuality of separatism and war in eastern Ukraine, internal functioning of separatist republics and the role of foreign influences in the conflict. The aim of thesis is to identify the main geographical and political determinants, aspects and influences that have their role in the emergence of separatist states in the east. The thesis explains the causes and consequences of the efforts of the separatism of the Russian population in Ukraine and why the „Crimean scenario“, i.e. the annexation of the Lughansk and Donetsk regions by the Russian Federation has not been (yet) repeated in eastern Ukraine.